

Výukový program pro II. stupeň

PEDRO A TOVÁRNA NA ČOKOLÁDU

METODICKÉ LISTY PRO UČITELE

Cílová skupina: II. stupeň ZŠ

Časová dotace: 90 min

Anotace:

Přemýšleli jste někdy nad původem čokolády? Nad tím za jakých podmínek se vyrábí a jak se dostane k nám? V rámci programu se pokusíme najít odpovědi na tyto otázky. Budeme přemýšlet nad důvody ale i důsledky dětské práce a nerovnosti mezi lidmi. Poodhalíme zákulisí obchodu s čokoládou.

RVP:

Multikulturní výchova – etnický původ, princip sociálního smíru a solidarity; Osobnostní a sociální výchova – morální rozvoj (hodnoty a postoje); Výchova k občanství – globální svět; VMEGS – Evropa a svět nás zajímá, globální problémy

Autorka:

Mgr. Bc. Dita Kremlová

Odborná poradkyně:

Ing. Bianka Machová

Vydalo: CEGV Cassiopeia, 2013

Materiál vznikl v rámci projektu „**Objevuj a respektuj!**“, který byl podpořen z rozpočtu MŠMT v rámci Programu na podporu aktivit v oblasti integrace cizinců na území ČR na rok 2013.

POPIS VÝUKOVÉHO PROGRAMU

Aktivita	Popis aktivity	Očekávané výstupy
Brainstorming	Žáci v plénu třídy sdělují, co je napadne, když se řekne čokoláda.	✦ Žáci si evokují, co všechno o čokoládě vědí.
Z čeho se čokoláda vyrábí?	Žáci jsou seznámeni se základními informacemi o kakaových bobech a jejich pěstování, pracovních podmínkách dělníků na plantážích atd.	✦ Žáci se seznámí se základními informacemi o výrobě čokolády a pracovních podmínkách dělníků.
Krok vpřed	Žáci si prostřednictvím aktivity seznámí s konkrétními příběhy pracujících dětí z různých částí světa.	✦ Žáci jsou seznámeni s příčinami a důsledky dětské práce.
Cesta kakaových bobů	Lektor žáky seznámí s jednotlivými fázemi zpracování kakaových bobů a výrobou čokolády.	✦ Žáci jsou seznámeni se způsobem zpracování kakaových bobů a výrobou čokolády.
Co nám poví obal	Žáci zjišťují informace o produktech. Lektor žáky seznamuje s pojmem fair trade.	✦ Žáci jsou seznámeni s pojmem fair trade.
Závěr	Žáci si zopakují nové pojmy a shrnou nejdůležitější a nejzásadnější momenty programu.	✦ Žáci shrnou program a upevní si nové pojmy.

NAVAZUJÍCÍ AKTIVITY

A: Máme to, co chceme?

Časová dotace: 60 - 90 min.

Cíle:

- Žáci uvedou na konkrétním příkladu vliv spotřebitelů na tržní prostředí a na globalizační proces.
- Žáci vlastními slovy vysvětlí pojmy koupěschopná poptávka, certifikát, hlasování zákazníků a kvalita poptávky

Pomůcky: kopie textu „Proč kapitalismus nefunguje globálně?“, flipchart/tabule, fixy

Postup:

1. Úvod (20 min.) – Jak lidé ovlivňují ekonomickou globalizaci?

- Zadejte žákům následující úkol: Pokuste se spočítat, kolik a jakých nápojů vypijete za měsíc. Pokuste se být co nejkonkrétnější, vycházejte z denní či týdenní spotřeby.

- Nechte vybrané žáky představit jejich výsledky.

Př.: Coca Cola – 8l, mléko – 6l, čistá voda – 10l, balená voda – 20l, čaj – 10l, káva – 2l. Zapisujte vše na flipchart/tabuli.

Pokud budete mít čas, můžete spočítat spotřebu třídy dohromady.

- Vysvětlete žákům, že tento velmi jednoduchý příklad ilustruje, jak spotřebitel (zákazník) může ovlivňovat nabídku v konkrétním regionu.

2. Diskuze (25 min.)

- Diskutuje s žáky nad následujícími otázkami:

Jak by regionální trh ovlivňovalo, kdyby obyvatelé preferovali pouze jediný (konkrétní) nápoj?

Jak regionální trh ovlivňuje, kdy obyvatelé nekupují některý nápoj (např. z náboženských důvodů)?

Proč se na českém trhu nachází velmi pestré množství různých nápojů? Proč je nabídka tak rozmanitá?

Proč je nabídka celosvětově velmi podobná?

- V poslední otázce dospějte k zásadní myšlence:

Nabídka je rozmanitá (a zároveň podobná), protože si to často žádá spotřebitel. Trh reaguje na svobodnou volbu zákazníků (spotřebitelů). Spotřebitel v rozvinutém světě ovlivňuje ekonomickou globalizaci. Velký vliv mají samozřejmě média a marketing.

3. Práce s textem (10 min.)

- Tam, kde existuje koupěschopná poptávka, za normálních okolností směřují investice, obchod či přímo výroba poptávaných statků (viz text).

Jak je to v chudých zemích?

- Před čtením textu si s žáky vysvětlete následující pojmy: globalizace, kapitál, kapitalismus, byrokracie, korupce, úvěr

- Nechte žáky přečíst text „Proč kapitalismus nefunguje globálně?“

- Krátce s žáky diskutujte o základních myšlenkách textu.

4. Práce ve dvojicích (10 min.)

V předchozí části aktivity jsme dospěli k tomu, že spotřebitel (zejména ve vyspělých zemích) má svůj podíl na globalizaci.

Poptávka po jistém produktu či službě – např. americké McDonald's, italská pizza, irské hospody atd. – zvyšuje jejich nabídku po celém světě.

- Zadejte žákům do dvojic následující otázku: *Může spotřebitel svojí poptávkou (či bojkotem) dát najevo nějaký (jiný) názor? Uveďte na příkladech.*
- Následuje diskuze, v které použijte termíny kvalita poptávky, certifikáty, příklady hlasování zákazníků (bojkotů) z textu či jiné.

5. Závěr (10 min.)

- Vraťte se k počátku této aktivity a vyzvěte žáky, aby na příkladu spotřeby nápojů ilustrovali některé základní myšlenky této aktivity – potřeba, spotřeba, vliv poptávky na nabídku, koupěschopnost, nutnost volby, kvalita poptávky.
- Shrňte s žáky průběh aktivity a nejdůležitější informace, které se žáci dozvěděli.
- Zeptejte se žáků, co je zaujalo, co je překvapilo, jak se jim pracovalo atd.

Proč kapitalismus nefunguje globálně?

Jeden z nejvíce oceňovaných výzkumů vztahu ekonomické globalizace a rozvoje nabídl peruánský ekonom Hernando de Soto. Ve své knize, která vyšla i v češtině, nabídl výsledky svého týmu v desítkách chudých zemí za několik desetiletí. Zaměřili se na měření kapitálu, kterým disponují chudí lidé, a na analýzu toho, proč jim nepomáhá překonat chudobu. Chudí lidé po celém světě totiž disponují jměním (pozemky, domy, zařízeními) v hodnotě několika triliónů dolarů. Kapitálem, který přesahuje veškerou rozvojovou pomoc i zahraniční investice, které většina z těchto států obdržela za svou novodobou historii. Odpověď de Sota je prostá: nejchudší lidé světa jsou většinou velmi pracovití a tvořiví, ale nedisponují právy a infrastrukturou potřebnými k tomu, aby se svým kapitálem mohli produktivně nakládat. Je to mrtvý kapitál. V chudých zemích neexistují registry majetků, jejich legální ochrana a zejména základní právo pro většinu obyvatel být vlastníkem (právo mít vůbec práva). A tam, kde taková práva existují, jsou většinou jen na papíře. Obyvatelé chudých zemí čelí v průměru několikrát vyššímu břemenu regulací, byrokracie a korupce než v bohatých zemích. Mnoho jmění tak nemůže vstoupit na trh a získat nějaké měřitelné vyjádření (ekonomickou cenu). Nelze ho prodat či směnít za jinou hodnotu. Například k pozemkům, na nichž žijí chudí lidé, ani ke svým domům v drtivé většině nemají vlastnické tituly, a tak je nemožno zastavit jako protihodnotu úvěru na rozjezd svého podnikání.

Hernando de Soto – Mysterium kapitálu aneb Proč kapitalismus funguje na západě a selhává všude jinde, Rybka Publisher, Praha, 2007

Zdroj: Kol. autorů, *Bohouš a Dáša na tržišti světa*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2009. ISBN 978-80-86961-63-7.

B: Mít či nemít?

Časová dotace: 45 min.

Cíle:

- Žáci vysvětlí rozdíl mezi absolutní a relativní chudobou.
- Žáci prezentují nejpodstatnější výsledky skupinové práce.

Pomůcky: kopie s definicemi pojmů pro každého žáka, barvené lístečky, (ilustrační fotografie chudoby v různých částech světa)

Postup:

1. Úvod

- Rozdejte žákům 5 barevných lístečků a zadejte jim, ať každý napíše 5 věcí, bez kterých si nedokáže svůj život představit a nerad by se jich vzdal. Zdůrazněte, že by se mělo jednat pouze o materiální věci.
- Poté se žáci postaví do kruhu. Vyzvěte je, ať si představí situaci, kdy se musí jedné věci vzdát. Příslušný lísteček, na kterém je název vybrané věci napsán, odhodí doprostřed kruhu. Poté se zeptejte, čeho se vzdali, co to pro ně znamená a zda se cítí být chudí.
- Postupně opakujte postup, až žákům zbývají pouze 2 poslední věci. Řekněte jim, že už není rozhodnutí, čeho se vzdají, na jejich vůli. Tentokrát musí rozpočítat (či vylosovat) z 2 zbývajících věcí a jednu odhodit. Znovu se zeptejte, co pro ně znamená přijít o tuto věc, jaké jsou jejich pocity nyní, zda se teď cítí být chudí.
- Následně vedte diskuzi na téma:

Co je to chudoba?

Co pro vás znamená být chudý?

2. Práce s textem

- Rozdejte žákům texty s definicí pojmů „absolutní a relativní chudoba“, dejte jim čas na přečtení. Nechte žáky pojmy společně vysvětlit pro celou třídu, v případě potřeby upřesněte.
- Zde je možné žákům ukázat několik fotografií znázorňujících chudobu na různých místech světa (např. Afrika, Asie, ale i místa v ČR či USA). Pak se žáků zeptejte, z jakých zemí podle nich fotky jsou.
- Poté nechte žáky vyjmenovat znaky chudoby a nápady zapisujte na tabuli.
- Zeptejte se, jak se asi měří chudoba?
- Následně žákům rozdejte text s popisem „indexu lidského rozvoje“. Žáci si text přečtou a pokusí se v rámci celé třídy pojem vysvětlit. Pokud jste použili fotografie, nyní jim můžete prozradit, z jakých zemí pochází.

3. Volné psaní

- Závěrečným úkolem pro žáky bude volné psaní na téma:
Kdy a kde se setkávám s chudobou v každodenním životě?

Pravidla volného psaní:

- * Pište po celou stanovenou dobu vše, co vás k otázce napadá.
- * Pište souvislý text, ne jen jednotlivá hesla nebo body.
- * Nevracejte se k napsanému, nic neopravujte, nevylepšujte.

- * Pokračujte v psaní, i když vás nic nenapadá, zapisujte i pomocné věty – př. „Teď nevím, co psát dál...“ – ale snažte se k tématu vrátit.
  - * Nenechte se ve svých nápadech brzdit pravopisem a stylistikou (na případné opravy bude čas později.)
- Dobrovolníci z řad žáků svoje volné psaní přečtou ostatním.

ABSOLUTNÍ CHUDOBA X RELATIVNÍ CHUDOBA

Pojetí chudoby se odvíjí od životní úrovně každé společnosti a tedy i definice chudoby procházejí s rozvojem společnosti jistou změnou.

Absolutní chudoba vyjadřuje stav, kdy výše příjmů člověka nedostačuje k tomu, aby uspokojil své základní potřeby. Nejrozšířenějším způsobem měření chudoby je hranice vyjadřující minimální výši příjmu, která je zapotřebí k uspokojení základních životních potřeb, tedy k zajištění potravy a obydlí. V praxi se hranice určuje tak, že se pro danou zemi na základě průzkumu domácností stanoví průměrné množství peněz, které je potřeba ke koupi denního kalorického minima. K nim se přičtou minimální částky, které průměrná rodina vynaloží za obydlí a další potřeby, jako ošacení.

Za celosvětovou hranici extrémní chudoby označila Světová banka v roce 1990 příjem dosahující pouze jednoho amerického dolaru na den. Takové paušální stanovení chudoby však má jisté nedostatky, neboť chudoba je vždy relativní (například obyvatel ČR se může cítit bohatý vůči obyvateli Afriky, ale zároveň chudý v porovnání s obyvateli vyspělejších zemí).

Naproti tomu *relativní chudoba* tak nahlíží na chudobu jako na stav relativní deprivace jedince ve vztahu k ostatním jedincům v dané společnosti.

Upraveno podle Hokrová, M., Táborská, S. (ed.): Globální problémy a rozvojová spolupráce, témata, o která se lidé zajímají. 2. aktualizované vydání. Člověk v tísní, o.p.s., Praha 2008. s. 24.

INDEX LIDSKÉHO ROZVOJE

Širší pojetí chudoby je komplexnější a obtížněji měřitelné než určování chudoby pouze na základě příjmů. V současné době je k měření kvality života často užíván tzv. Index lidského rozvoje (Human Development Index – HDI). Stanovuje se na základě tří veličin: očekávaná délka života, vzdělání (gramotnost dospělé populace), průměrný příjem.

Za výběrem daných veličin stojí následující úvahy:

Očekávaná délka života měří, jakého věku se pravděpodobně lidé v dané zemi dožijí. To, jak dlouho žijí, souvisí s mnoha dalšími jevy, které se nedají tak snadno měřit (dostupnost zdravotních služeb, dostatečná výživa, kvalita životního prostředí). Odráží také skutečnost, že lidský život sám o sobě je pro rozvoj nejnvýznamnější hodnotou.

Úroveň vzdělání je zjišťována na základě gramotnosti lidí proto, že schopnost číst a psát je prvním krokem k možnosti získávat vědění a ke schopnosti učit se a v důsledku toho i k zajištění živobytí.

Hrubý domácí produkt (HDP) zůstává jedním ze stěžejních ukazatelů úrovně lidského života, neboť na něm závisí možnost uspokojit základní potřeby člověka a žít důstojný život. Pro účely mezinárodního srovnávání je používán HDP na osobu přepočítaný podle kupní síly dané země, aby se vyrovnaly rozdílné ceny zboží v různých zemích (například v Indii si člověk může za 10 dolarů koupit mnohem více jídla než v USA).

Upraveno podle Hokrová, M., Táborská, S. (ed.): Globální problémy a rozvojová spolupráce, témata, o která se lidé zajímají. 2. aktualizované vydání. Člověk v tísní, o.p.s., Praha 2008. s. 24.

Zdroj: Kol. autorů, *Bohouš a Dáša: šance pro rozvoj*. Praha: Člověk v tísní, o.p.s., 2010. ISBN 978-80-87456-06-4.

DOPORUČENÉ INFORMAČNÍ ZDROJE

BRANDER, P. a kol. *Kompas: manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*, Argo, 2006. ISBN 80-7203-827-3.

HODAČ, J., KOTRBA, T. *Učebnice globalizace*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-33-4.

KALEDOVÁ, K. a kol. *Svět v nákupním košíku: Coca-Colonizace. O nadnárodních společnostech (nejen) v rozvojových zemích*. Brno: Společnost pro Fair Trade, 2009.

Kol. autorů, *Bohouš a Dáša na tržišti světa*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2009. ISBN 978-80-86961-63-7.

Kol. autorů, *Bohouš a Dáša: šance pro rozvoj*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2010. ISBN 978-80-87456-06-4.

Kol. autorů, *Bohouš a Dáša za lidská práva*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2008. ISBN 978-80-86961-52-1.

RANSOM, D. *Fair Trade*. Brno: nakladatelství Doplněk, 2011. ISBN 978-80-7239-258-2.

TOLLAROVÁ, B. a kol. *Jsme lidé jedné Země*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0376-6.

<http://cz.makechocolatefair.org/> - webové stránky Evropské kampaně za férovou čokoládu

Kontakt

CEGV Cassiopeia, Jizerská 4,
České Budějovice, 370 11
mkv@cegv-cassiopeia.cz, www.cegv-cassiopeia.cz
Tel: 385 520 951, 725 515 944